

'Kroniek'

Jubileum-uitgave

*28e jaargang nr. 4
2005*

30 jaar Oudheidkundige Kring Voorst

Oudheidkundige Kring Voorst
(opgericht 18 december 1975)

Dagelijks bestuur

Voorzitter:

E. van de Zedde, Koningin Wilhelminaweg 15, 7391 ER Twello, tel. (0571) 27 29 43

Secretaris:

M.H. Roos-Roelofsen, Rijksstraatweg 20, 7383 AR Voorst, tel. (0575) 50 20 99

Penningmeester/ledenadministratie:

J. Muller, Rijksstraatweg 136, 7391 MG Twello, tel. (0571) 27 47 68

Leden:

R. Egberts, Meermuidenseweg 23, 7391 TE Twello, tel. (0571) 27 44 49

J. Groenenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello, tel. (0571) 27 60 37

Mr. J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10, 7201 AV Zutphen, tel. (0575) 51 52 48

G.B.J. Reinders, Wijkseweg 32a, 7396 BD Terwolde, tel. (0571) 27 43 32

W.A. Hartmans-Gotink, Blankematerweg 2, 7397 NT Nijbroek, tel. (0570) 56 17 37

Ere-leden: H.J. ten Hove, J. Lubberts en L. Sevenster.

De contributie bedraagt € 14,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde post-adres € 16,50. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Voor het aan- en afmelden van het lidmaatschap en het doorgeven van adreswijzigingen kunt u contact opnemen met de penningmeester (zie boven).

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à € 3,00 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello. Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Langestraat 51, 7419 AR Deventer, tel. (0570) 641 648, e-mail: "kroniek@email.com".

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst

Stationsstraat 59a

7391 EJ Twello

tel. (0571) 27 70 90

Geopend op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en op donderdagavond van 19.00 tot 21.00 uur.

ISSN 1384-8682

Kroniek 2005-4

Kroniek

December 2005, 28e jaargang nr. 4

Inhoud

		Blz.
30 jaar Oudheidkundige Kring Voorst	B. van de Zedde	3
De gemeente Voorst		4
Foto's uit de oude doos		14
Plattelandsgebruiken vroeger en nu		18
Oude foto's spreken	L. Sevenster	21
Folkloristische tradities rond de geboorte	Th. Kupers	22
Het kan verkeren: de spannende geschiedenis van het gemeentearchief Voorst	A. Geerts	28
Wat doen al die vrijwilligers bij de Oudheidkundige Kring Voorst	G. Groenewold	31
Het spook van de Keizershof		34
Hullepe		35
'Vrijheid, gelijkheid, broederschap'		36

Tenzij anders vermeld komen alle foto's in deze Kroniek uit de collectie van de O.K.V.

***De Kroniek verschijnt vier keer per jaar:
in de maanden maart, juni, september en december.
Uiterste inleverdatum kopij voor de volgende Kroniek:
1 februari 2006***

Kroniek 2005-4

1

TEN GELEIDE.

Voorst is een dorp, of nog liever een gemeente, vol historie. Oude geschriften beginnen hun relaas al twaalf eeuwen terug en van nog veel vroeger vertellen stille getuigen in het land -gratheuvels uit de ijzertijd- en de diep in de grond verborgen scherven en brokstukken, van wat ooit een mensenhand bedfende.

Dit verhaal, deze kroniek der geschiedenis, dringt zich nooit op, maar moet ontdekt worden.

Onze Oudheidkundige Kring herbergt onder haar leden vele kenners die ons kunnen helpen het verhaal van volk en streek weer na te vertellen.

Vanuit de kroniek der geschiedenis krijgt de werkelijkheid van vandaag een ander gezicht, ontdek je pas wat het ons omringende landschap kan vertellen.

Ik ben blij dat de Oudheidkundige Kring nu zover is, dat door regelmatige bijdragen van vaste auteurs en leden met uiteenlopende belangstelling, het verhaal, de kroniek van de tijd, geschreven kan worden en wat belangrijker is, binnen onze kring kan worden verspreid zodat de mensen met gelijkgerichte belangstelling elkaar kunnen vinden en er nieuwe, leerzame contacten kunnen ontstaan.

Verder is het niet onbelangrijk dat het Bestuur voortaan een spreekbuis heeft voor mededelingen en nieuwtjes, maar beter nog is het als dit blad gaat fungeren als spreekbuis voor de leden.

Tot slot dank ik de redactiecommissie voor hun inspanning om de "Kronijck" het licht te laten zien en ik wens deze waardevolle uitbreiding van de Kring een lang en voorspoedig leven toe.

DE VOORZITTER.

Voorwoord van de voorzitter in de eerste Kronijck.

30 jaar Oudheidkundige Kring Voorst

door B. van de Zedde

Als ik nog weer eens de allereerste, uitgetypte statuten erbij pak dan leven wij als vereniging eigenlijk al te lang en mochten wij nu niet meer bestaan. Er staat letterlijk 'eindigende 17 november 2005'. In de officiële oprichtingsstatuut is dit gelukkig niet overgenomen.

Wij zijn springlevend en gaan door. Er is nog veel te doen aan de historische feiten binnen de Gemeente Voorst en directe omgeving en er komen steeds weer nieuwe bij. En dat is juist voor de 'Oudheidkundige Kring Voorst' de uitdaging. Jong blijven in informatie en vastleggen wat ouderen ons vertellen en overdragen. De leden en vrijwilligers zijn de drijvende kracht achter ons succes. Toch blijven er wensen voor de komende jaren. Meer leden, verbeteren van onze accommodatie en verbeteren van onze bereikbaarheid middels uitbreiding van het aantal vrijwilligers. En daar willen wij als bestuur gericht aan werken.

'De kennis van land en volk van de Gemeente Voorst' zoals aangegeven in de genoemde, allereerste statuten is waarheid geworden. Op veel terreinen van klompenmarkt tot lezingen en fotoreportages in de dorpen. Maar ook heeft de OKV een uitstekend geordend (foto)archief en ondersteunen wij het gemeentearchief bij de verdere invulling. En in de afgelopen jaren zijn er veel boeken uitgegeven over de veranderingen binnen de Gemeente Voorst in historisch perspectief. Het gebruik van onze

materialen krijgt een steeds centralere plaats in de gemeenschap.

Ik prijs mij als voorzitter gelukkig met de vele vrijwilligers die op eigen kracht zaken ordenen en tot een bruikbaar verslag maken. Bijvoorbeeld middels publicaties via krant of onze Kroniek. Wij mogen samen trots zijn op wat er is gerealiseerd in de afgelopen dertig jaar. Onze vitaliteit moet het mogelijk maken nog meer kwaliteit in te brengen, in wat al is en wat wij nog willen realiseren binnen de vereniging. Een uitdaging voor ons allen.

Kijkt u maar in deze bijzondere jubileumuitgave.

De ontwikkelingen staan niet stil en de pen is ingeruild voor de computer.

De jubileumcommissie is er in geslaagd om een blad samen te stellen dat aansluit bij datgenen waarvoor onze OKV staat: 'saamhorigheid, kennis van de historie en brengen van de historie'.

*Bert van de Zedde,
Voorzitter OKV*

De gemeente Voorst

Het landschap is in een periode van honderduizenden jaren gevormd. IJstijden en warmteperiodes hebben elkaar afgewisseld en hun stempel gedrukt op deze streek, het dal van de IJssel met daarin gelegen de gemeente Voorst. De IJssel heeft honderden jaren al meanderend met zijn zijarmen door dit gebied gestroomd. Een arm heeft rondom de Hoven bij Deventer gestroomd, nog duidelijk waarneembaar in het landschap. Daarom hoort het land binnen deze oude rivierarm nog steeds bij Deventer. De rivier en later de mens is bepalend voor dit gebied geweest. Vanaf de tijd dat de mens zich blijvend in deze streken vestigde, heeft hij zijn stempel gedrukt op het aanzien van de gemeente Voorst. Door opeenvolgende, relatief kleine handelingen van verschillende aard in een tijdsbestek van eeuwen, ontstond de huidige structuur. Er ontstond een evenwichtig geheel, daar de handelingen van de mens werden geplaatst in de van natuur aanwezige structuren.

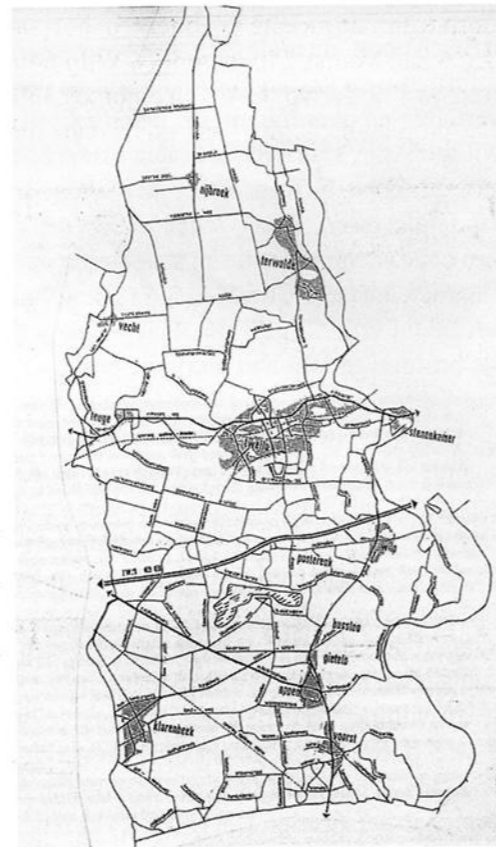
Echter door de naoorlogse ontwikkelingen op elk gebied verandert het aanzien in steeds groter tempo. Bebouwing, wegen, schaalvergroting in de landbouw zijn kenmerkend voor de structuurverandering.

De oppervlakte van de gemeente Voorst is 12.660 ha. En het aantal inwoners 23.560 per 1 januari 2005.

Vondsten uit het paleolithicum, het mesolithicum en het neolithicum in de gemeente duiden op zeer vroege bewoning. De veelsoortige samenstelling van de bodem zoals rivierklei, dekzand, zavel, veen en moeras, maar ook kolken, weteringen

en sloten bepalen het aanzien van de gemeente. Dit gevarieerde landschap schenkt ons niet alleen een grote variatie aan planten, struiken en bomen maar ook veel soorten vogels. In de herfst en voorjaar zorgt de IJssel, als trekroute van vogels, voor nog meer soorten.

De landhuizen rond Twello met hun parken rondom hebben een groot aandeel in het aanzien van de gemeente, evenals de vele met riet gedekte boerderijen waarbij de grote T-model boerderijen indrukwek-

Kroniek 2005-4

kende verschijningen zijn.

De IJssel heeft in elke oorlog gefungeerd als barrière tussen strijdende partijen met alle gevolgen van dien. Hoewel in dit stukje niet alle waarden zijn opgenomen blijkt hieruit toch in welk gevarieerde gemeente wij wonen.

Dorp Voorst

Het dorp Voorst was aanvankelijk het belangrijkste dorp van de gemeente Voorst. Het ontleende zijn belang aan de machtige heren die er woonden op kastelen en landhuizen zoals de Nijenbeek, Sinderen, de Poll, Bussloo, Empe en de Beele. Het dorp Voorst had, voordat Twello het centrale dorp werd, de meeste inwoners. In het jaar 1526 had Voorst 740 inwoners, Wilp 640, Twello 520, Terwolde 430 en Nijbroek 360. De gemeente dankt haar naam aan het

dorp Voorst. De naam Voorst is afkomstig van het Latijn: foritis, dat gereserveerd bos of banwoud betekent. Het behoorde aan de oorspronkelijke machthebbers die het gebruikten als jachtgebied.

Vorst is in belangrijke mate bekend geworden door de bezittingen van de Benedictijner Abdij St. Salvator in Prüm (Duitsland). In 893 werden haar inkomsten geregistreerd, waaruit bleek dat zij negentien boerderijen onder Voorst in eigendom had. Enkele boerderijnamen zijn Lebbink, Oerink, Abbink, Hilderink, Wiggerink en Schurink. Wanneer men let op de uitgang-ink, zou de conclusie getrokken kunnen worden dat de oorspronkelijke bewoners in dit deel van de gemeente Voorst afkomstig zijn uit het oosten des lands en niet zoals men veelal aanneemt van de Veluwe. Hoe het klooster aan deze bezittingen is

Kroniek 2005-4

gekomen is niet met zekerheid te zeggen; waarschijnlijk zijn ze door een van de Karolingische koningen met de naam Pippijn geschonken. De goederen van het klooster werden beheerd door een ambtsman of meier, tegenwoordig zou men hem rentmeester noemen. De ondergeschikte boeren moesten hun pacht betalen op de hof waar de meier woonde. De boeren betaalden in natura, dat wil zeggen met producten die het land opbracht. Ook hadden zij de plicht om tweemaal veertien dagen per jaar – zo niet vaker – op de hof te werken.

Zo een hof was dicht bij de kerk gelegen en heette het Nijenhuis, later de “Hof te Voorst” genoemd. Het hofcomplex bestond uit boerderij, land, zaadbergen en spieker (herenhuis). De “Hof te Voorst” is in 1877 afgebroken door baron Sloet van de Beele en vervangen door het nu nog bestaande

huis de “Bongerd”. De kerk, waarvan de toren nog aanwezig is, stamt uit de twaalfde eeuw. Hiervoor is veel tufsteen gebruikt uit de buurt van Prüm.

Dorp en kerk hebben veel te lijden gehad van oorlogen rond Zutphen, vooral tijdens de tachtigjarige oorlog, maar ook tijdens de Franse bezetting.

Wilp

In de naam Wilp, of zoals het in het dialect klinkende Wulpe, komt nog de p of pe voor, afkomstig van het woord ape dat water betekent. In de geschreven bronnen is Wilp een van de oudste dorpen van de gemeente Voorst. Het is de vermelding over de Angelsaksische prediker Lebuïnus die in deze streken het christendom komt verkondigen. In ongeveer 765 stichtte hij hier een oratorium (kapel). Er moeten reeds christenen in deze omgeving gewoond hebben,

want toen hij hier kwam prediken nam hij zijn intrek bij een vrome weduwe Abarhilda of Averhilde genaamd. Lebuïnus of Liafwijn betekent goede vriend. Op zijn eerste tochten naar deze streken werd hij vergezeld door Marchelmus of Marcellinus, die later in Twente predikte. Lebuïnus was ook de stichter van de grote- of Lebuïnuskerk in Deventer.

Pas na de twaalfde eeuw vernemen we weer iets over Wilp. Toen was het een parochie geworden met vast afgebakende grenzen, waarschijnlijk dezelfde die Wilp nu nog heeft. In de ver van de dorpskerk gelegen buurtschap Aerle werd in 1376 een kapel gesticht. Deze naam is langzamerhand in onbruik geraakt, het is het westelijk deel van Wilp, de Wilpse Achterhoek. Wilp heeft in het verleden machtige adellijke geslachten gekend. De heren van Wilp wonend op het huis te Wilp, dat gelegen was iets ten zuidoosten van de kerk, behoorden tot de aanzienlijkste Gelderse families. Het huis te Wilp was een leengoed van de proosdij van Deventer. Het huis te Wilp had zelf ook een leenkamer waartoe de Lathmer, Leeuwenberg en Hombrake behoorden. Verder ontving het Huis diverse tienden uit Wilpse erven, o.a. uit de Hof te Wilp, de Loyne (Luine), het Ganse huys (de Mars), de Heege en het Holt. Tot het huis Wilp behoorde ook de Oye. Een van de heren van Wilp, namelijk Evert, had twee zonen, een uit zijn eerste en een uit zijn tweede huwelijk. Ook zij droegen de naam Evert. Een noemde zich later ter onderscheiding Evert van der Oye. Hij werd de stamvader van het geslacht Van der Oye, waaruit later ook de Schimmelpennincks van der Oye zijn voortgekomen. Via

vererving kwam het Huis te Wilp in bezit van het geslacht Van Broekhuysen van de Lathmer.

Tijdens de hervorming is er veel geharrewar geweest over de benoeming van een dominee, maar men mag aannemen dat de eerste dominee, Georgius Mullerus, in 1598 werd benoemd. Tijdens de zeventiende en achttiende eeuw hadden de ambtsjonkers (adel) grote invloed op het kerkelijk leven, niet alleen bij het benoemen van dominees, maar ook van de koster, schoolmeester, doodgraver, allemaal in een persoon verenigd.

Met de komst van de Fransen in 1795 kwam hieraan een eind. In 1811 werd Wilp een zelfstandige gemeente met aan het hoofd de burgemeester Jan Kok, wonend op de “Smittenberg”; de smederij werd gemeentehuis. Na het vertrek der Fransen werd de gemeente Wilp opgeheven en werd het onderdeel van de gemeente Voorst.

Terwolde

Terwolde ligt evenals Wilp en Voorst op een oeverwal omgeven door een moeras-sig veengebied in het noorden en een echt moeras met enkele verhogingen in het westen, het huidige Nijbroek. Ten zuiden lagen broekgronden met in het oosten de meanderende IJssel. Het woord wold in Terwolde betekent dan ook niet een bos van grote woudreuzen. Men moet denken aan wilg, els, berk en zomereik, maar ook aan struikachtigen, zoals vlier, mei- en sleedoorn. Het dorp heeft altijd tot de kleine kernen behoord. Tot aan de Tweede Wereldoorlog heeft de landbouw de boventoon gevoerd. Men vond er landbouwbedrijven

Wilp

in alle vormen en groottes. Van kleine hofsteden tot machtige T-model boerderijen die alle als basis het losse hoes of hallenhuis hadden. Vele hebben na de oorlog door schaalvergroting hun functie als landbouwbedrijf verloren. De fruitteelt is geheel verdwenen; door het verdwijnen van de boomgaarden kreeg het buitengebied een totaal ander aanzicht.

Industrie is er nauwelijks ooit geweest. Tot de belangrijkste industrie in het verleden behoorden de steenfabrieken, waarvan de eerste in 1855 werd opgericht. Thans camping en onderdak voor bedrijven ten dienste van landbouw en veeteelt, zoals een boterfabriek.

Een meubelfabriek heeft enige tijd aan een aantal mensen werk verschaft, maar is door faillissement uit beeld verdwenen.

Qua oppervlakte is Terwolde het grootste dorp, waartoe de Vecht behoort. Oorspron-

kelijk behoorde Nijbroek ook tot Terwolde. Terwolde heeft veel geleden door oorlogshandelingen rond Deventer. De oorlogen van de graven en hertogen van Gelre met de bisschop van Utrecht en met het zich tot stadstaat ontwikkelende Deventer. Volgens een brief in de stadkiste van Hattum lag Terwolde in het begin van de zestiende eeuw geheel desolaat en was de bevolking gevluht. Ook de tachtigjarige oorlog bracht veel ellende. De kerk werd ter verdediging ingericht en versterkingen werden opgeworpen. Vriend of vijand, het maakte niet veel verschil want beide partijen moesten leven van wat de bevolking opbracht.

Hoewel het oudst geschreven stuk over Terwolde stamt uit het jaar 960 moet men de grootste ontwikkelingen van Terwolde zien in de twaalfde eeuw. De kerk met zijn typische zadeldaktoeren stamt uit de dertiende eeuw. De kerk is genoemd naar

twee artsen uit Klein Azië, Cosmas en Damianus. De laatste pastoor was Jacobus Verheijden en de eerste dominee was dezelfde als degene die de kerk in Twello bediende, Gerard van Keppel.

Twello

Hoe oud Twello is, is niet precies te zeggen. Namen met loo op het eind zijn ontstaan vanaf de negende eeuw. Loo in de betekenis van bos of open plek in het bos. Vóór 1400 werd Twello geschreven als: Twenlo, Twentlo, Twenle of Twenloe. De betekenis van twen of twene is in het Middelnederlands twee, waaruit blijkt dat wij hier te doen hebben met twee bossen. Het gebied werd in het verleden Oosterbos genoemd. Ooit zal er dan ook wel een Westerbos zijn geweest. Twello is ontstaan uit de samenvoeging van de marken Veldwijk, Hunderen, Schadewijk en de Silvol-

der- of Teugse mark. De buurtschap Hunderen werd in het jaar 960 al genoemd. Aangenomen mag worden dat Twello, evenals de meeste andere dorpen, al in een vroeg stadium enige vorm van bewoning had. Oorspronkelijk had Twello als bron van inkomsten kleinschalige landbouw. In de negentiende en begin twintigste eeuw was de klompenfabricage een belangrijke bron van inkomsten, doch deze werd overvleugeld door de, inmiddels uit Twello verdwenen, vleesindustrie.

Een belangrijke verschijningsvorm van Twello is de gordel van kastelen of grote landhuizen rond het dorp zoals de Parkelaar, Cruysvoorde, Holthuis, Hackforts Veenhuis, Grotenhuis-Veenhuis, waar het huidige Grotenhuis zijn naam aan ontleende, om via het Hartelaar de kring te sluiten met het Wezeveld, dat vroeger iets verder naar het noorden stond. De Parijse echtgenote

van een van de bewoners wilde niet zover achteraf wonen en daarom werd het Nieuwe Wezeveld gebouwd. Een aantal imposante huizen langs de Rijksstraatweg geeft Twello een deftig aanzien.

Twello heeft evenals andere dorpen veel te lijden gehad van de oorlogen rond Deventer. In 1522 deden Deventenaren onder leiding van Mosterd van Veloe een uitval naar Twello. Hierbij kwamen achttien personen om het leven, Zij zochten een toevlucht in de kerk, doch de Deventenaren staken de kerk in brand. Tijdens de reformatie bleef, onder invloed van de heren van het kasteel Duistervoorde, een deel van Twello katholiek, het huidige Duistervoorde. Men kreeg in 1803 een eigen kerkje gewijd aan de Heilig Martinus. De huidige katholieke kerk werd in 1888 gebouwd.

Rond 1600 verhuisde de toenmalige schout naar Twello waardoor het zwaartepunt van bestuur daar kwam te liggen. Dit is altijd zo gebleven en het eerste officiële gemeentehuis werd ook in Twello gebouwd.

Na de Tweede Wereldoorlog besloot het gemeentebestuur om van Twello het centrale groeidorp te maken. Zo groeide Twello qua inwoneraantal, industrie en ook bestuurlijk gezien uit tot het belangrijkste dorp van de gemeente.

Nijbroek

Nijbroek werd gesticht op 25 april 1328. Dit gebeurde in opdracht van graaf Reinald de tweede. Reinald werd door de Duitse keizer in 1339 tot hertog verheven. Johan Verenbartensoen en Martijn Willems kregen de opdracht om "Dat alinghe broek, het gehele broek, en alle wildernisse" te

ontginnen. De graaf had veel geld nodig voor bestuur en hofhouding, maar het meeste om oorlog te kunnen voeren. Het bracht heel wat op. Per elke 16 morgen zes pond kleinpenningen plus een tiende van de korenoogst. Van elk tiende ei, elk tiende varken van zes weken oud en van elk veulen en kalf de nodige penningen. In 1343 overleed Reinold in de kerk van het Karthuiser klooster Monnikhuizen. Hij viel van zijn bidstoel en brak zijn nek.

Een groot aandeel in de ontginning en organisatie had het Karthuiser klooster Monnikhuizen bij Arnhem onder leiding van de bekwame leider en organisator Hendrick van Egger van Kalkar. Hij was iemand die regelend wist op te treden zonder verzet op te roepen. Van zijn hand is ook de dijkbrief van 1370 die door hertog Eduard op de avond van Allerheiligen werd geschonken en waarin vermeld stond "aan ons en onze nakomelingen een dijkrecht van Mundighes Hecke tot Hulsbergen aan de berge".

Zo kreeg men een aaneengesloten dijkvak van Meermuiden tot aan het hoogterras bij Hulsbergen. Van Kalkar werd opgevolgd door Hendrik van Coesfeld, eveneens een bekwaam leider.

De bestuurders van Nijbroek, de richter en schepenen, waren tevens dijkgraaf en heemraden. Men kan Nijbroek zien als het begin van het polderdistrict Veluwe.

De oorspronkelijke kapel die in Nijbroek stond behoorde tot de kerk van Terwolde. In 1339 werd de kapel vergroot tot het huidige kerkgebouw. De kapel was oorspronkelijk toegewijd aan de Heilige Remigius. Later werd de kerk toegewijd aan de Heilige Gregorius.

Nijbroek

Nijbroek was de eerste plaats in de gemeente Voorst waar de hervorming voet aan wal zette. De eerste predikant kwam hier in 1583, het was Petrus Haritius. Die eerste predikanten bleven niet lang. Zij vertrokken uit "hoegh aendringen, noet ende armoet". Tijdens de Franse overheersing werd Nijbroek, samen met Terwolde en Welsum, een zelfstandige gemeente. Na de Franse overheersing werd het een deel van de gemeente Voorst en verviel Welsum weer aan de gemeente Olst.

Posterenk

Enken zijn aaneengesloten akkercomplexen. Deze zullen op de hoge delen van de :Posterenk hebben gelegen, terwijl het omliggende lage gebied heeft gediend als weiland. Men kan de naam in verband brengen met de boerderijnaam de "Post" aan de Groetenhuisweg. Een post, paal, boom of ander kenmerk werd gebruikt om

de grenzen van een marke aan te geven. Marken zijn ontstaan in de twaalfde en dertiende eeuw. Het ging om het gebruiksrecht van een boerderij in de woeste gronden. Het is aannemelijk dat in de buurt van de boerderij de "Post" een dergelijke grenspost heeft gestaan. Ook familienaamen werden aan een marke ontleend, zoals Paalman en Markvoort.

Wilp-Achterhoek

De Wilpse Achterhoek is deels een laat ontgonnen gebied. Het is het meest westelijke deel van Wilp, een landbouw- en veeteeltgebied bij uitstek. Wel moet hier in het verleden enige bewoning zijn geweest, daar er in 1376 door Hubertus de Monte, uit naam van bisschop Arnold van Utrecht, de kapel in Aerde, kerspel Wilp werd ingewijd. Deze kapel werd gewijd aan Petrus en Paulus. In de buurt van de Tienmorgen lag een stuk land met de naam Capellen-

land. Of hier de kapel stond is niet bekend.

Teuge

Aan Teuge wordt wel de betekenis gegeven van verhoging. Dit dorp ligt ten opzichte van de omgeving hoger, op een dekzandgebied. Teuge heeft altijd tot Twello behoord, zowel bestuurlijk, als kerkelijk. Het lag aan een zeer oude weg die liep van Duitsland via Teuge en Apeldoorn naar het westen en Arnhem. Bij de boerderij het "Melkleen" in Terwolde was een veer over de IJssel, evenals ten zuiden van Deventer. Wanneer men nu over deze plaats spreekt denkt men onmiddellijk aan het vliegveld, in de jaren dertig van de vorige eeuw aangelegd.

Steenenkamer

De Steenkamer is een bij iedereen bekend stukje Wilp. Vanaf de achttiende eeuw heeft dit gebied zich ontwikkeld tot een buurtschap van groentekwekers. Door de naoorlogse schaalvergroting hadden de meesten geen bestaan meer op de kleine kavels. In 1813-1814 heeft het Franse bezettingsleger de Steenkamer met de grond gelijk gemaakt. Door de aanleg van de weg naar de Wilhelminabrug is een deel van de Steenkamer afgescheiden. Het dankt zijn naam aan een stenen huis dat in 1397 gebouwd werd in de noordelijke doorgang van de landweer rond Deventer.

De Vecht

De Vecht is vanwege zijn moerassige bodem een laat ontgonnen deel van Terwolde. Wanneer men de kadastrale kaart van 1832 bekijkt heeft het dezelfde rechte

ontginningsvormen als Nijbroek. Een tweetal boerderijen duidt op oude bewoning. Dit zijn het Avernoorde, of Colonel Brandts erve en het Hugo Hopsgoed, ook de Lochem genaamd. Het Hugo Hopsgoed werd al in 1934 genoemd.

De naam de Vecht duidt op een migratienaam met de betekenis van snel bewegende, slingerende waterloop.

Klarenbeek

Klarenbeek is het jongste dorp van de gemeente Voorst. Uit de middeleeuwen of vroeger zijn geen gegevens bekend. Het heeft geen agrarische ontwikkelingen gekend, maar is een industriedorp. Teunis Pluim koos voor zijn kopermolen als energiebron de Beekbergerweg. Later heeft de familie Krepel de molen overgenomen. Deze familie heeft een groot stempel gedrukt op de ontwikkeling van Klarenbeek onder meer door het stichten van een katholieke kerk. Het dorp ligt deels op grondgebied van de gemeente Apeldoorn.

Gieteloo

Gieteloo is een van de oude buurtschappen in de gemeente Voorst. De naam Gieteloo komt in de dertiende eeuw al voor. Het werd ook geschreven als Ghijteloo of Gijetloo. Sommigen geven hieraan de betekenis van geit, dus Geitenbos. Meer voor de hand ligt dat het afkomstig is uit het Nederlands-Duits taalgebied. Dat kent het woord get in waternamen. Het beekje de Geetel werd in het jaar 956 geregistreerd. In het dialect wordt het woord ge(e)tel nog gebruikt. Het ligt meer voor de hand dat Gieteloo moerasgebied betekent.

Bussloo

Bussloo is een oude buurtschap. Zoals de familie Krepel haar stempel drukte op Klarenbeek, zo heeft Johannes baron van Wijnbergen zijn stempel gedrukt op Bussloo. De familie woonde op huize Bussloo, dat ook Dorthshuis werd genoemd toen de familie Dorth er woonde. Nu is Bussloo be-

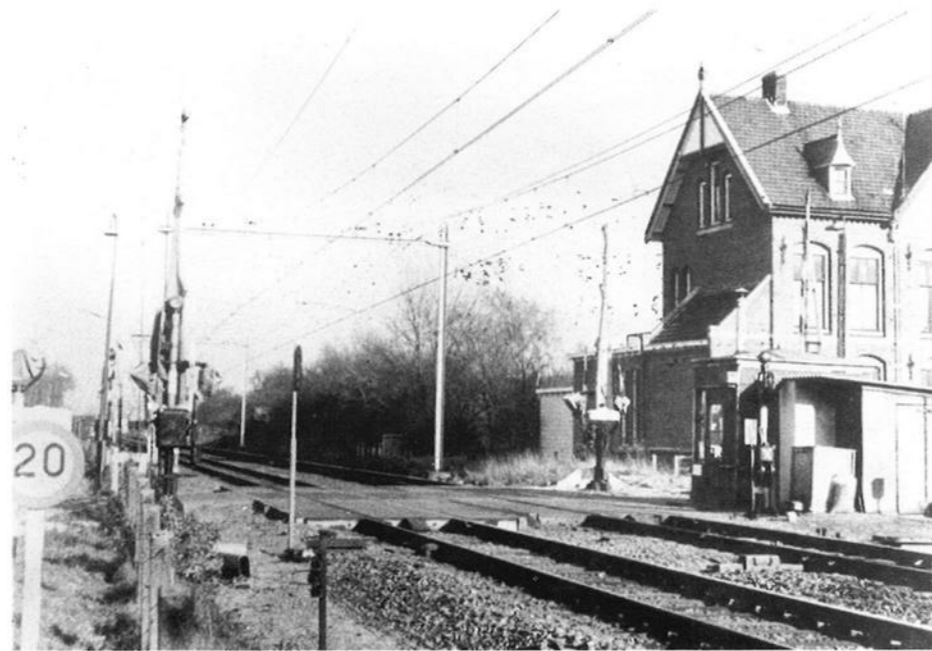
kend om de recreatieplas. In 1969 begon hier de zandwinning voor de aanleg van de E 8 of A 1. Het gehele terrein is ongeveer 300 ha. groot. Bussloo is onder invloed van de familie Van Wijnbergen een katholieke enclave gebleven. Hij stichtte hier ook het kerkje en het kerkhof.

Slot Nijenbeek

Plattlandsgebruiken vroeger en nu

Met behulp van u, lezer, wil ik trachten een rubriek op te zetten onder bovenstaande titel. Uw kritiek, aanvullingen, verbeteringen e.d. zijn zeer welkom bij de redactie-commissie van de Kronyck. Uw commentaar hoeft niet uitgebreid te zijn, maar voor suggesties in de ruimste zin hou ik me gaarne aanbevolen. Historisch gezien ga ik niet zó ver terug in de tijd; ik heb n.l. mijn licht eens opgestoken bij wat oudere inwoners, in het noordelijk deel van de gemeente Voorst, bij ouderen zo dik in de 80. Wat zij mij vertelden, kan dan ongeveer gelden voor de omstreken van Terwolde, Nijbroek en de Vecht en wellicht zijn de gebruiken in het zuidelijk deel van onze gemeente weer iets anders.

Gebruiken rond de begrafenis, omstreeks 1910-1920

In die tijd stond de burenhulp (misschien beter nog de burenplicht) centraal. Bij een sterfgeval waren dus de naaste burenen belast met de organisatie. De manlui zorgden voor het "aanzeggen" van het overlijden, meestal tot

Uit: Kronyck nr. 2, 2e jaargang de 4e buur, bovendien aan de dokter, de dominee, de doodgraver, het gemeentehuis. Daarnaast moesten ook de familieleden gewaarschuwd worden, bij veraf wonende familieleden gebeurde dat op de fiets. De timmerman moest de maat van de overledene nemen en de kist maken. De buurvrouw die het dichtstbij woonde, moest helpen met het uitkleden van het lijk en ook nam zij dat wasgoed mee en waste het thuis.

De overledene kreeg een wit doodshemd aan, met lange mouwen, reikende tot de voeten en het doodskleed was afgezet met zwarte biezen. Het doodshemd werd bij de kleermaker gehaald of werd door de buurvrouwen gemaakt.

Als het donker was geworden, hielp een buurman de timmerman het lijk in de kist te leggen.

De naaste burenen maakten het huis schoon, waarbij op de estrikken vloer zand gestrooid werd op de plaatsen waar gelopen werd; het fijne witte zand kwam niet onder stoelen of tafel. Bij kleine boeren kwamen alleen

estrikken voor, een rijke boer had in zijn pronk-kamer meestal een planken vloer.

Op de sterfdag werden de vensters (luiken) van de kamer waarin de overledene stond, gesloten. Van de overige kamers was één venster dicht. De vensters werden pas geopend tegen de tijd dat de begrafenisstoet het kerkhof bereikte.

De kist werd, op een groene boerenwagen met schotten, naar het kerkhof gereden; over de kist werd een doodskleed gehangen dat door de doodgraver was verstrekt. Over de paarden werd geen kleed gehangen, ook bloemen werden niet gebruikt.

Vóór de begrafenisstoet liep de timmerman, dan kwam de boerenwagen begeleid door 8 dragers, 4 aan weerszijden. Als een kind werd begraven, waren er slechts 2 dragers, jonge ongetrouwde mannen.

De dragers (ook vaak de burenen) werden een half uur voor vertrek "verzocht", ze kregen eerst koffie, dan de man één borrel en een sigaar. Die sigaar mocht echter niet aangestoken worden voor de kist op de wagen stond. We kunnen aannemen dat de dragers hun sigaar rookten, terwijl ze naast de kist naar het kerkhof liepen.

Achter de lijkwagen reden de naaste familieleden in boerenrijtuigen (met paard er voor) die door de burenen werd gereden. Waren er te veel familieleden dan moest de rest maar lopen.

Alle begrafenisgangers waren in het zwart gekleed, de mannen met hoge hoed op, de vrouwen met zwarte doek.

Na afloop van de begrafenis werd door de huisgenoten en naaste familie 6 weken gerouwd, waarbij geen gouden sieraden toegestaan waren, alleen zilver mocht worden gedragen.

Gebruiken rond de begrafenis in 1979

In het noorden van de gemeente Voorst zijn er wat dit betreft geen gebruiken meer. De hele organisatie rond een sterfgeval wordt overgedragen aan de begrafenisondernemer! In nabijgelegen dorpen worden de oude gebruiken echter nog wel in ere gehouden, het is mij o.a. bekend in Heeten en in Hengelo Gld., althans op het platteland.

In 60 à 70 jaar kan dus heel wat veranderen in Voorst.

Gebruiken rond een bruiloft omstreeks 1910-1920

Ook bij een bruiloft spelen de burenen een belangrijke rol bij het niet officiële gedeelte. Geruime tijd voor de bruiloft belegt één buur een gespreksavond in zijn huis met de buurt. Elke buur zegt aan zijn kant het afgesproken aantal burenen aan, dat ze verwacht worden om "af te praten". Op deze avond wordt dan afgepraat wie er voor het "groen" zal zorgen, wanneer de vrouwen "roosjes" maken, wat er voor cadeau zal worden gekocht. Op

zo'n praatavond wordt over van alles gesproken: de stand van het gewas, het vee, het weer, het buurtnieuws enz. en pas aan het einde worden die zaken besproken waarvoor men gekomen was.

De avond voor de bruiloft komt de buurt aan het huis van het bruidspaar "groen maken", er wordt dan een erepoort aan de huisdeur gemaakt, van dennetakken, versierd met crèpepapier bloemen (de roosjes). Het bruidspaar mag daarbij niet aanwezig zijn. Als de boog staat en de laatste roosjes door de vrouwen aangebracht zijn, wordt begonnen met koffie en het einde is een stevige borrel. Op de bruiloftsdag zelf kwamen de burens en genodigden aan huis 's avonds feestvieren. Bij grote families is die avond voor de ouderen en jongeren komen de avond daarop feestvieren. Tijdens het feest wordt flink gehost en gedronken, begeleid door harmonikamuziek.

Van te voren zijn door de buurvrouwen de drank en de etenswaren op tafel gezet: flessen genever en "citroen"; worst en zoute haring.

Het feest eindigde steevast tussen 12 en 1 uur 's nachts, het teken hiertoe is dat koffie en brood wordt geserveerd.

Gebruiken rond een bruiloft in 1979

Merkwaardig is het, dat de buurtgebruiken wat de bruiloft betreft, nauwelijks veranderd zijn. Het feest vindt nu echter plaats in het dorpscafé. De jongeren uit de buurt gaan dan in het café "groen maken" en voegen zich later bij de ouderen die dat aan huis deden.

Een cadeau wordt in veel gevallen ook niet meer in natura aangeboden, maar wordt het bruidspaar (op hun verzoek) in geld gegeven. Gebruikelijk is nu, dat de gasten zich eerst in

de feestzaal verzamelen, daarna pas komt het bruidspaar binnen. De gasten zingen dan een welkomstlied en zo lang dat duurt, schrijdt het bruidspaar statig over de dansvloer heen en weer. Het dansen vindt later plaats met behulp van een orkestje van 2 - 4 muzikanten, na de koffie met het gebak. Lege glazen kent men niet op zo'n boerenbruiloft en in wat voor conditie men ook naar huis gaat, om half 6 's morgens zit je weer onder de koe!

OUDE FOTO'S SPREKEN.

Op een mooie voorjaarsdag in 1916 besloot een aantal jongelui uit Nijbroek uit rijden te gaan met hun rijwiel. De heren in het mooie pak, een cravatte om de hals en met netjes gepoetste schoenen, de dames met de lange jurk en de zondagse hoed op, en zo ging men over de Middendijk richting Oene. Een rondreizende fotograaf kwam het gezelschap tegen en men wilde gaarne op de kiek. Het resultaat vindt u op bijgaande afdruk. Bij deze wil ik "Plaatselijk Belang Nijbroek" dank zeggen voor het reproduceren van de foto uit kun collectie.

Op de foto staan de volgende Nijbroekers afgebeeld van links naar rechts:

B. Kers, G. Witteveen, mej. A. van Vemde, mej. D. Gerritsen, mej. M. van Vemde, soldaat E. van Brink, G. Huisman, H. Kluin, een onbekend jongetje, H. Pannekoek, G. Jansen (de bakker) en W. Kers.

L. Sevenster.

uit
Kroniek nr. 1,
14e jaargang

Folkloristische tradities rond de geboorte

door Th. Küpers

Vooral onze voorouders kenden allerlei gewoontes die met de verschillende fasen in een mensenleven te maken hadden. In dit artikel diverse wetenswaardigheden rond de geboorte.

De ooievaar

Als één na oudste van een gezin van elf kinderen heb ik heel veel geboortes meege maakt. Neen, niet dat wij al ingewijd waren in het grote geheim; we wisten niet beter dan dat de ooievaar de kindjes bracht. En dat werd versterkt door het volgende. Als ons jongste broertje of zusje op dat moment één jaar was, zei mijn moeder: "Ga maar eens naar de Wal om voor een kindje te zingen".

De Wal, daarmee bedoel ik de omgeving van Kasteel Bergh in 's Heerenberg. Daar stond een archieftoren waarop een ooievaarsnest zat, en wij togen er naar toe om het volgende liedje te zingen:

Uiver, uiver, pielepoet

Breng me een kindje in de schoot

Ik zal het goed bewaren

Een kindje met gouden haren.

We zagen er geen ooievaar, maar ja hoor, binnen enkele weken hadden we er weer een broertje of zusje bij. De ooievaar had het gebracht, en hoe die dan binnen gekomen was bleef voor ons een raadsel. Onze vraag: "Waarom moet mama dan nu in bed liggen?" werd beantwoord met: "De ooievaar heeft mama in het been gebeten en daarom moet ze nu rusten."

En als de baby borstvoeding moest hebben, ging moeder in de kamer met de rug naar ons toe zitten en legde dan ook nog een doek over het kind. Want je zou eens iets van haar blote borst kunnen zien.

Zo was het in onze jeugd, zo'n 65 jaar geleden en we waren er zeker niet minder gelukkig om. Maar wat is er in de loop der jaren veel veranderd, en natuurlijk ook ten goede. Kinderen worden al jong vertrouwd gemaakt met dit grote gebeuren. Ze worden er nauw bij betrokken en er wordt open en vrij over gepraat. En toch is de ooievaar gebleven. Niet meer als de bringer van een baby, maar wel als een symbool van geluk. Regelmatig zie je in tuinen voor een huis een ooievaar staan als er een kleine geboren is. Maar waarom er dan ook nog hele lijnen vol babykleertjes opgehangen worden is mij een raadsel. Me dunkt dat het versieren met wat vlaggetjes en slingers dan zeker zo feestelijk is.

Blijft de vraag: "Waar komt de naam ooievaar vandaan?". Volgens deskundigen noemden onze voorouders dit dier in het Middelnederlands "odevare" en dat moet komen van "odebaar", hetgeen schatdrager betekent. Ode komt namelijk van het Oudsaksische "ôd" = bezit of schat en "baar" is afgeleid van baren en beren, dat allebei dragen betekent.

De naamgeving

Als je tegenwoordig de geboorteadvertenties leest, verbaas je je wel eens over de namen die aan een kind worden gegeven.

De meest wonderlijke variaties, waarbij je geen enkel raakvlak met "gewone" namen kunt ontdekken. In de boekhandel zijn ook boekjes te koop, waarin aanstaande ouders een hele schakering van namen kunnen vinden. Dat was vroeger heel anders. Namen bedenken was geen probleem, want de kinderen werden vernoemd naar grootouders, ouders en eventueel ook nog naar ooms en tantes.

In de Katholieke Kerk kreeg een boreling een peter en meter, meestal een broer van de vader en een zuster van de moeder, maar soms ook een goede kennis of een vriend of vriendin. Deze peter en meter kregen volgens de kerk de opdracht toe te zien op de godsdienstige opvoeding van het kind om bij nalatigheid van de ouders of het wegvallen ervan deze taak over te nemen. Vooral de meter ging dan mee naar de kerk om het kind ten doop te houden. Maar in de praktijk kwam het er op neer dat peter en meter goed waren voor de kadootjes bij verjaardagen en bij andere hoogtepunten in het leven van hun petekind.

Geboortekaartjes

Naast de geboorteaankondiging in de krant worden ook geboortekaartjes verstuurd. In onze jeugd kenden wij dat niet en werd de geboorte van een zoon of dochter door de jonge vader bij de burens aangezegd. Als het al een groter gezin was, dan kwam de oudste dit doen met de volgende boodschap: "Met de complimenten van mien va en moe en wie heb d'r weer een breurke (zuske) bie". De boodschapper kreeg dan een snoepje en spoedde zich naar het volgende adres. Toch hebben de geboortekaartjes al een

ruim honderdjarige traditie; sinds de negentiende eeuw werden ze verstuurd aan familie en vrienden. Een Nederlandse verzamelaarster heeft er al 35.000 in haar bezit, en de oudste stamt uit 1873. De tekst hiervan luidt:

De advocaat Jan Achter-de Molie en zijne vrouw kondigen U met genoegen aan dat er hun heden middag een zoon geboren is.

Gent, 8 mei 1873.

De trends van deze kaartjes zijn in de loop der eeuw nogal gewijzigd. Werden aanvankelijk alleen kaartjes verstuurd door de "deftigheid", in de jaren vijftig werd het een algemeen gebruik. Af en toe werd de rode kool als symbool gebruikt (kindjes kwamen uit de rode kool), de ooievaar was en is nog steeds veruit favoriet. Roze kaartjes met strikjes en kantjes voor een meisje en dito blauwe voor een jongen waren er een tijd lang, en handige moeders maakten zelf kaartjes als borduurwerk. Op dit ogenblik zijn beertjes, clowns en niet te vergeten Nijntje van Dick Bruna in. Op "katholieke" kaartjes stonden natuurlijk engeltjes en een doopvont of andere passende attributen, en de tekst: "met dank aan God" enz. Bijzonder in de verzameling zijn de oorlogskartjes en de tijd kort erna. Ze werden bijvoorbeeld gedrukt in de kleuren rood-wit-blauw, of het kind kreeg namen van de prinsesjes. En zo heeft iedere tijd, en dus iedere generatie zijn eigen manier om te laten weten dat ze (weer) vader en moeder zijn geworden.

Het sturen van kaartjes is trouwens niet uitsluitend een Nederlands gebruik. De verzamelaarster heeft ook kaartjes uit Ja-

pan, Frankrijk, Zuid-Afrika en Amerika. In Duitsland worden geen kaartjes gestuurd; daar plaatst men een advertentie. Dit gebeurt bij ons pas in de laatste jaren.

Dopen en kerkgang

Bij de katholieken werd het kind, als het even kon, op z'n geboortedag nog in de kerk gedoopt. Want als het misschien een zwak kind was en gauw zou sterven, dan kwam het in ieder geval in de hemel. Stierf een kind ongedoopt, dan werd het op ongewij-

de aarde begraven, aan de rand van het kerkhof onder de heg. Gelukkig is dit al jarenlang verleden tijd.

Bij de protestanten ging het allemaal wat anders. In veel kerken werd slechts vier maal per jaar gedoopt, en dan veel kinderen tegelijk. De kinderen waren dan drie à vier maanden oud. In alle gevallen was er na de doop een feestje thuis, waarbij beschuit met muisjes en krentenwegge niet mochten ontbreken. Het was altijd wel een besloten familiefeest, want het feest voor de burens zou later plaatsvinden. Maar de

<p>fulf 1° Lemning</p> <p>Vanocht 11 uur. begin der bevalling en 3 middag om half drie werd het kind geboren. In des huwelijk vant de eerste grootouders Dorder Troock en Vrouw Delet Baker het was licht en zware en har konel. Het was 1/2 Water die de bevalling ging als het doch. Invalnd een Zweedense koud de geboorte was.</p>	<p>Op den 26 Februar 1896 Geboren Willemina Bernardina Maria 's Houdag L. 50 uur. der namiddag Gedoopt door F. A. P. Reheult Metan en pastora der parochie M. H. Harbous. De Christus waale bygestaan door: M. Linthorst Dochter Y. H. H. E. C. Linthorst Metan: Willemina Pruisbos. Gevertvroude en Don. G. K. Kind. Droogveld M. P. Parke 1.00 Caroline 1.50 Kousje van zegen fees 50 Dochter garnaafswallicheed 25 = met willegrisp van alle gedumde g. d. g. d. Vrouw Delet, 6 W. K. w. 20 =</p>
---	--

Aantekeningen uit het "geboorteboekje" van de familie Linthorst met betrekking tot de geboorte van Willemina Bernardina Maria Linthorst op 26 februari 1896 (boekje eigendom van de heer F. IJsel-dijk.)

borrel en het brandewientje met suiker hoorden er al wel bij.

Volgens opvattingen van de kerk werd de kraamvrouw na de bevalling als onrein beschouwd. En voordat ze weer overal aan mee mocht doen, moest ze eerst haar kerkgang maken. Ze moest dan vóór de H. Mis van zeven uur vroegtijdig in de kerk zijn. Als dan de pastoor kwam, ging ze eerst biechten. Wanneer ze daarna weer in de bank zat, werd ze besprenkeld met wijwater. Dan kreeg ze een brandende kaars in de hand en met de andere hand moest ze de stola van de pastoor vasthouden. Ze gingen dan naar het Maria-altaar waar de moeder het kind aan Haar opdroeg. Van oudere vrouwen uit Terwolde hoorde ik, dat ze meerdere keren lopend naar Duistervoorde waren gegaan, toen op De Vecht nog geen kerk was. En ze waren nog nuchter ook. Ook deze ritus is al wel ruim 30 jaar geleden afgeschaft.

Bij de protestanten kwam de kerkgang voor in een iets andere vorm. Tijdens een dienst werd gedankt voor de voorspoedige bevalling en het herstel van de moeder. De man hoorde zijn vrouw te begeleiden van en naar de kerk. Bij thuiskomst werd nogal eens het zoveelste feestmaal aangericht.

Kandeel, krentenwegge, beschuit met muisjes

Het is in onze streken niet gebruikelijk om bij een doopfeest kandeel te schenken. In geen enkel streekgebruikenboek kwam ik het tegen. Wel herinner ik me dat bij de geboorte van de prinsesjes in de krant stond dat "ten paleize werd door de jonge vader (Prins Bernhard) overvloedig kandeel ge-

schonken tijdens het doopfeest".

Wat is dan wel kandeel? In de Summa-encyclopedie vond ik het volgende: "Kandeel is een oudhollandse warme gekruide drank bereid met rijnwijn, melk, suiker, eierdooiers, kaneel en kruidnagels. Het wordt vooral geserveerd bij kraambezoe-

ken." Wel is het in onze streken gebruikelijk om bij een geboorte het gezin een krentenwegge aan te bieden. Kleinere krentenbroden kreeg men van familie, maar burens, voetbalclubs, carnavalsverenigingen en anderen komen soms met een veel groter exemplaar aandragen. Vooral in Twente maken folkloristische groepen, bijv. boerendansers er soms een heel feest van. Men noemt dit gebeuren daar vaak: "met n'n kromm'n arm gaon". Dit duidt op het feit dat men het krentenbrood vaak op een plank op de schouder draagt en er dan een gebogen arm om heen slaat. Heel vaak wordt er een fles sterke drank aan toegevoegd. Dit om de jonge vader "over de schrik heen te helpen". Voornamelijk bij geboorte van een eerste kind wordt dit gebruik in ere gehouden. Speurend naar de herkomst of de motivatie van dit gebruik vertelde iemand mij dat vooral vroeger krentenbrood een echte luxe was in heel veel gezinnen. Bij een geboorte, die toch al veel extra kosten met zich meebracht, was dit brood een welkome aanvulling op het dagelijks menu.

Volgens het bakkerijmuseum in Hattem vindt dit gebruik zijn oorsprong in de voorchristelijke tijd. Toen werden uit dankbaarheid grote broden aan de goden geofferd. Zoals reeds vermeld was er nog wel eens verschil in de grootte van een krentenbrood.

In het bakkersboekje van Zeelandia las ik dat in 1948 in Eefde een brood werd aangeboden dat twee meter lang was en 70 pond zwaar. Het allergrootste krentenbrood dat geregistreerd werd kreeg het gezin van een machinist in Almelo bij de geboorte van hun dertiende kind. Dit brood woog 150 pond en was 3.20 meter lang. Wat zullen ze ervan gesmuld hebben.

Kraamvisite

Vooraf in boerenstreken was het de gewoonte dat enkele weken na de geboorte de buurvrouwen op visite kwamen. En omdat men vroeger een grote buurt had, was dat soms een heel gezelschap. Vaak bracht men dan versterkende middelen mee, zo-

als eieren en boter. Maar ook in de negen dagen dat de "jonge" moeder in bed lag, had men al aan haar gedacht. Sommigen brachten dan een pannetje met echte rundvleessoep, maar soms ook karnemelkseppap met pruimen. Dit laatste was een goed middel tegen hardlijvigheid, waar de kraamvrouw wel eens last van kon hebben. Kadootjes werden niet meegebracht, hooguit misschien een lapje stof om een jurkje van te maken.

Wat een verschil met de dag van vandaag. Als men nu op kraamvisite gaat, brengt men truitjes, broekjes, slabbetjes en dergelijke mee die in de babykamer aan een waslijn worden opgehangen.

De buurvrouwen van vroeger werden eerst getraceerd op koffie met krentenbrood en

9 Oktober 1957: de 1000-ste baby op het consultatiebureau te Voorst. (Foto coll. O.K.V.)

daarna een "brandewientje met suiker", boerenjongens of een advokaatje. Op zeker moment werd de baby uit de wieg gehaald om een "rondje" te maken langs de vrouwen. Van de ene schoot naar de ander, onder het nodige commentaar van: "Op wie liekt ze noe?"

Het arme kind werd op de armen gehusseld, en zeker als het begon te huilen werd het nog meer heen en weer geschud. Misschien dat daar de naam "kraamschudden" vandaan komt, alhoewel ik er in de mij beschikbare lectuur niets over gevonden heb.

Beschuit met muisjes

Nergens heb ik kunnen vinden wat de oorsprong en betekenis is van de beschuit met muisjes waarop men getraceerd wordt bij een kraamvisite. Bij navraag bij het Bakkerijmuseum in Hattem vertelde men mij, dat de muisjes hun oorsprong hadden in de vóór-Christelijke tijd. Toen werd een pasgeboren kind door de stamoudste of het dorpshef tijdens een plechtigheid bestrooid met gekiemde tarwekorrels. Symbool van vruchtbaarheid. De tarwekorrels van toen zijn de muisjes van nu geworden.

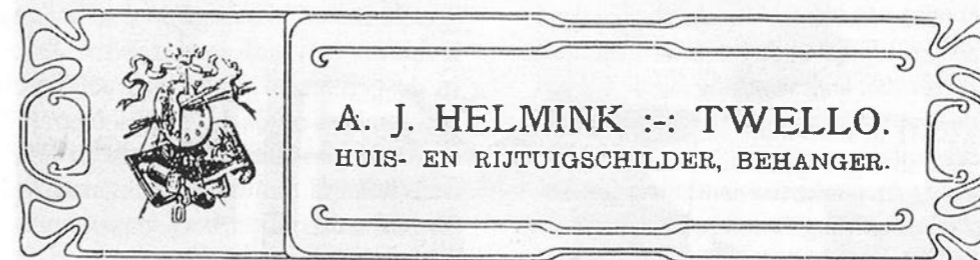
Het is niet bekend wanneer deze traditie werd ingevoerd, wel herinner ik me dat bij de geboorte van Prinses Beatrix op 31 januari 1938 alle schoolkinderen verrast werden met een beschuit met oranje muisjes. En waarom men nu bij een dochter roze muisjes geeft en bij een zoon blauwe, ook in Hattem kon men die kleurkeuze niet verklaren. Maar dat geldt ook voor de eerste kleertjes van de baby.

Tot slot

Alle spreekwerk ten spijt ben ik er van overtuigd dat niet alle folkloristische gebruiken rond de geboorte uitputtend zijn behandeld. Wellicht zijn er onder U die dit nog kunnen aanvullen. Laat het dan weten aan de redactie van de Kroniek.

Bronnen

- Documentatie Staring Instituut, Doetinchem.
- Maandblad Traditie, uitgave van Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Utrecht.
- Bakkerijmuseum, Hattem.

Het kan verkeren: de spannende geschiedenis van het gemeentearchief Voorst

door A. Geerts

Hoewel het bijna niet voor te stellen is, was er ooit een tijd, in het verre verleden, dat er geen oudheidkundige vereniging in Voorst bestond. Maar gelukkig werd zo'n dertig jaar geleden de OKV opgericht en in deze Kroniek kunt u lezen hoe het allemaal zo gekomen is en hoe het verder ging.

Maar hoe zat het met het beheer van de oude archieven in de gemeente Voorst? Er functioneert momenteel een gemeentearchief, maar hoe lang bestaat dat al en hoe werden de oude archieven daarvoor beheerd?

In deze bijdrage aan het jubileumnummer van de Kroniek wil ik de geschiedenis van het gemeentearchief in het kort beschrijven.

Ik begin mijn verhaal in de zeventiger jaren van de vorige eeuw, toen de OKV werd opgericht.

Er werden in de gemeente verschillende oude archieven bewaard: de archieven van de gemeente Voorst zelf (de gemeente bestaat sinds 1818) en de archieven van de voorgangers van de gemeente (het oudste stuk dateert uit 1608). En dan waren er nog de archieven van de ambtenaar van de burgerlijke stand en het bevolkingsregister.

De laatstgenoemde archieven werden bewaard op de afdeling Bevolking, waar de heer A.J. Moret vele jaren de scepter zwaaide.

Genealogische onderzoekers, waar er toen overigens nog niet zoveel van waren als tegenwoordig, konden bij hem de oude registers van de burgerlijke stand en het bevolkingsregister inzien.

De andere oude archieven van de gemeente Voorst en haar voorgangers werden beheerd door de secretarieafdeling Interne zaken. Archiefmedewerker Arjo Fransen was belast met deze taak. Hij was zeer geïnteresseerd in de geschiedenis van de gemeente Voorst (hij was o.a. een aantal jaren secretaris van de OKV) en legde in het gemeentehuis een documentatiecollectie en een fotoverzameling aan. Op afspraak ontving hij bezoekers die onderzoek wilden doen in de oude archieven.

Er was wel enig wettig kader: in 1918 was in Nederland een archiefwet tot stand gekomen en in 1924 werd de provinciale archiefinspectie in Gelderland opgericht. De archiefinspectie richtte zich vooral op de archieven van de kleinere gemeenten, waar geen gemeentearchivaris was aangesteld. De inspecteur besteedde veel aandacht aan de bergplaats en de materiële toestand van de archieven. Het was dan ook vaak droevig gesteld met de omstandigheden waaronder archieven bewaard werden.

In de gemeente Voorst was een archiefbewaarplaats ingericht in het souterrain van het (oude) gemeentehuis. Van tijd tot tijd werd deze te klein om al het archiefmateriaal te bergen en dan moest weer een oplossing bedacht worden.

In 1962 trad een nieuwe archiefwet in werking. Er werden nu verregaande bouwkundige en klimatologische eisen gesteld aan de archiefdepots. Het was niet eenvoudig om aan alle eisen te voldoen. Toen er in de ge-

meente Voorst plannen waren voor de bouw van een nieuw gemeentehuis in Twello behoorde de inrichting van een goed geoutilleerd archiefdepot eindelijk tot de mogelijkheden. In het huidige gemeentehuis is de berging van de archieven dan ook goed geregeld.

In de provincie Gelderland was in 1980 een stimuleringsregeling voor de vorming van streekarchieven van kracht geworden. De kern van deze regeling was dat de provincie gedurende een aantal jaren een deel van de salariskosten van de aan te stellen streekarchivaris zou subsidiëren. Deze regeling heeft zeer stimulerend gewerkt: in Gelderland zijn momenteel in bijna alle gemeenten gediplomeerde archivariissen werkzaam.

De gemeente Voorst ging eind 1986 een gemeenschappelijke regeling aan met de gemeente Brummen en het waterschap Oost-Veluwe. Per 1 januari 1987 kwam het streekarchivariaat Oost-Veluwe tot stand. Jan de Ruiter werd aangesteld als streekarchivaris. Hij reisde tussen de gemeentehuizen van Voorst en Brummen en het waterschapshuis heen en weer. Archiefbezoekers waren welkom op de verschillende locaties. De oude archieven van de gemeente Voorst vielen voortaan onder zijn beheer.

In 1994 werd het streekarchivariaat Oost-Veluwe omgevormd tot het streekarchief Oost-Veluwe. Alle door het streekarchivariaat beheerde archieven en collecties werden op één plaats geconcentreerd. De achtergrond van deze wijziging in het tot dan toe gevoerde beleid was gelegen in de slechte klimatologische omstandigheden in de archiefdepots van de gemeente Brummen en het

waterschap. Verbetering van deze omstandigheden zou veel geld kosten en dat geld was er niet. Het op één plaats samenbrengen van alle archieven en collecties zou de meest efficiënte oplossing zijn. De archiefbewaarplaats van de gemeente Voorst was het meest geschikt voor dat doel en na veel getouwtrek gingen de deelnemers van de gemeenschappelijke regeling uiteindelijk akkoord.

Op 1 maart 1994 was het streekarchief een feit. Alle archiefbezoekers konden voortaan in de centrale studiezaal in het gemeentehuis in Twello terecht.

Vanaf eind 1995 werd er nagedacht over een mogelijke samenwerking tussen het streekarchief Oost-Veluwe, het streekarchivariaat Gorssel-Lochem-Vorden-Warnsveld en het stadsarchief Zutphen.

De tijden waren veranderd: er was in 1995 een nieuwe archiefwet van kracht geworden, die veeleisender was dan de oude en de digitalisering diende zich in alle hevigheid aan. Om adequaat op deze nieuwe ontwikkelingen in te springen leek het verstandig dat kleine archiefdiensten hun krachten bundelden. Een eenmanspost als het streekarchief Oost-Veluwe was sowieso kwetsbaar.

Een complicerende factor in dit proces was het feit dat een van de deelnemers van het streekarchief, het waterschap Oost-Veluwe, een fusie aanging met het waterschap Noord-Veluwe en het zuiveringsschap Veluwe. Per 1 januari 1997 gingen de gefuseerde instellingen verder onder de naam waterschap Veluwe. Het nieuw gevormde waterschap wilde alle archieven van de voorgangers bij elkaar beheren en samenwerken met de gemeente Apeldoorn, waar het nieuw gevormde waterschap gevestigd werd. Het wenste dus uit

het samenwerkingsverband met de gemeenten Voorst en Brummen te treden.

Door een werkgroep van archivariissen werd gestudeerd op een mogelijke oplossing. Het rapport 'Regionaal archief IJsselland' werd opgesteld en de werkgroep noemde hierin de totstandkoming van één archiefdienst voor het hele gebied de beste oplossing. Het streekarchivariaat Gorssel, Lochem, Vorden en Warnsveld en het stadsarchief Zutphen zouden kunnen fuseren met het streekarchief Oost-Veluwe. De centrale archiefbewaarplaats zou in Zutphen gevestigd worden.

De gemeente Brummen besloot naar aanleiding van dit rapport uit het samenwerkingsbestand met de gemeente Voorst te stappen en de archieven in Zutphen onder te brengen in het nieuw te vormen streek- en stadsarchief.

In de Voorster gemeenteraad werd in januari 1998 besloten, dat de archieven in Twello zouden blijven, maar op 3 maart 1999 werd in de vergadering van de raadscommissie algemene zaken en openbare werken een voorstel van B en W behandeld, waarin zij de raad vroegen in te stemmen met het sluiten van een bestuursovereenkomst Voorst-Zutphen betreffende de archiefzorg. Een onderdeel van deze bestuursovereenkomst was het overbrengen van de Voorster archieven naar Zutphen. Deze voorwaarde was een harde eis van de gemeente Zutphen.

Het voorstel kon niet rekenen op de instemming van een meerderheid in de raad en ook de OKV was faliekant tegen de geplande verhuizing van de archieven naar Zutphen.

Het college van B en W besloot na de turbulent verlopen commissievergadering het desbetreffende voorstel voorlopig van de

agenda te halen en alle voors en tegens nog eens goed te bekijken.

En toen was er een probleem. Het streekarchief zou per 1 januari 2000 opgeheven worden en de streekarchivaris werkte al enige tijd op basis van detachering in Zutphen. Een medewerker van de gemeente Voorst, Ad de Rek, die reeds enige tijd in het streekarchief werkzaam was geweest en de opleiding tot archiefassistent had gevolgd, beheerde de archieven sinds eind 1998 als tijdelijke maatregel. Omdat hij niet was opgeleid als archivaris was dit echter geen definitieve oplossing.

Gemeentesecretaris De Vos kreeg de opdracht alternatieven te zoeken. In de notitie 'Alternatieven voor de archiefzorg' werden verschillende mogelijke oplossingen beschreven. Uiteindelijk werd gekozen voor samenwerking met de gemeente Deventer. Stadsarchief/Athenaeumbibliotheek (SAB) zou de archiefzorg in de gemeente Voorst leveren voor gemiddeld 16 uur per week.

De gemeenteraad van Voorst stemde op 29 januari 2001 unaniem in met de dienstverleningsovereenkomst; de gemeenteraad van Deventer volgde op 26 februari 2001. De provinciale archiefinspectie in Arnhem had geen bezwaar tegen deze provincieoverschrijdende samenwerking.

In Deventer werd een wervingsprocedure gestart voor een archivaris t.b.v. de gemeente Voorst en op 10 september 2001 begon ik (Annemarie Geerts) mijn werkzaamheden in Twello als archivaris in de gemeente Voorst.

Nu, ruim vier jaar later, is de situatie in het gemeentearchief gestabiliseerd.

De nadelen van een eenmanspost zijn onder-

vangen door de samenwerking met SAB. De archieven die in de gemeente Voorst gevormd zijn zijn nog steeds in de gemeente zelf te raadplegen. De digitale dienstverlening zal op termijn uitgebreid worden, zodat punten als de geringe openstelling en capaciteit van de studiezaal minder zullen knellen.

Rest mij nog de samenwerking tussen de OKV en het gemeentearchief te memoreren. Vanaf de instelling van het streekarchivariaat Oost-Veluwe in 1987 is er op verschillende manieren samengewerkt en deze samenwerking is tot op de dag van vandaag blijven bestaan.

Wat doen al die vrijwilligers bij de Oudheidkundige Kring Voorst?

door G. Groenewold

De OKV heeft de taak op zich genomen om allerlei historische zaken te bewaren voor later. Het begon dertig jaar geleden, nog voor de vereniging was opgericht, met een aantal mannen, dat bijvoorbeeld op zaterdag oude boerderijen inventariseerde en het bouwwerk op foto vastlegde. Nu is dat een grote groep vrijwilligers die vol enthousiasme een uitgebreid aantal zaken beheert. Behalve de bestuursleden zijn er werkgroepen actief die zorgen voor de gang van zaken in de werkruimte aan de Stationsstraat in Twello.

In de beginjaren kwamen in het gemeentehuis op het archief L. Sevenster en J. Lubberts elke woensdag samen om de aanduidingen A, B enz. die gebruikt werden bij de adressering om te zetten in huidige straatnamen, zodat je op kon zoeken waar mensen in 1850 woonden. Ze gingen ook ansichtkaar-

En dat is goed, want hoewel archief en oudheidkundige vereniging verschillen, zijn het beide loten aan dezelfde stam en samen meer dan de som der delen.

Ik wens de OKV nog vele jaren inspiratie toe. En ik ben ervan overtuigd dat dat wel zal lukken, want het verleden houdt nooit op en er is steeds weer nieuw verleden.

N.B. De studiezaal van het gemeentearchief Voorst is gevestigd in het gemeentehuis te Twello en elke maandag geopend van 9.00 tot 17.00 uur.

ten verzamelen en later foto's. Ze werkten daarbij altijd samen met het gemeentearchief dat een grote fotocollectie bezit. Jan Lubberts had door een speciale afspraak toegang tot dit archief. De foto's werden op onderwerp bewaard in een simpele kaartenbak. Al gauw kwam men er achter dat dat geen goede methode was; de al maar groeiende collectie werd tenslotte op adres opgeborgen. Dat is nu nog zo. In de loop van de tijd kreeg de vereniging ook allerlei voorwerpen aangeboden, zoals oude gereedschappen en bijvoorbeeld hoeden. Door plaatsgebrek zijn deze voorwerpen elders opgeslagen.

Voor lezingen die in die tijd veel werden gehouden werden veelal dia's gemaakt. Die dia's kwamen natuurlijk ook in de collectie terecht. De fotocollectie omvat thans ruim 25.000 foto's, die verdeeld over vijf archiefkasten voor iedereen toegankelijk is.

Van het een kwam het ander en zo ontstond ook de Kroniek. In de eerste jaren een uitgave, die geheel verzorgd werd door J. Lubberts.

Van de ruimte in het gemeentehuis verhuisde de vereniging in 1996 naar de Klokkenkampsweg, waar de ruimte gedeeld werd met de Lokale Omroep. Vanaf die tijd weten bezoekers de OKV steeds beter te vinden, en in 2001 werd het eigen onderkomen aan de Stationsstraat in gebruik genomen. Hier kunnen bezoekers nog beter ontvangen worden en is er meer ruimte voor alles wat we bewaren, maar ook voor een aantal computers en bijvoorbeeld scanapparatuur. Ruimte ook voor alle mensen natuurlijk, die er bezig zijn. Op dinsdag en woensdag zijn dat er ongeveer 10, de bezoekers niet meegerekend. De computer en internet hebben de manier van archiveren ingrijpend veranderd en daar probeert de OKV in mee te gaan. Een eigen website is een begin.

Wat doen we verder?

- * Publicaties over de gemeente Voorst in alle vormen en knipsels verzamelen uit dagbladen en tijdschriften en zo opbergen dat iedereen ze terug kan vinden. Dit geldt ook voor video's en films.
- * Foto's - van gebouwen, mensen en gebeurtenissen maar ook bijv. van straatgezichten en verenigingen - verwerven en opbergen in het (papieren) fotoarchief. Al die foto's worden gescand en digitaal opgeslagen. We zijn bij de K! Het computerprogramma biedt, als archivering voltooid is, de mogelijkheid om op allerlei manieren te zoeken en is dan ook voor bezoekers toegankelijk.
- * Fotorubriek in Voorster Nieuws verzorgen.

Hierdoor kan de OKV ook van onbekende foto's de herkomst, datum en namen achterhalen.

- * Exposities en lezingen (laten) verzorgen en meewerken aan projecten voor scholieren (Klompenseest).
- * Schoolkinderen en studenten begeleiden bij hun zoektocht naar bijvoorbeeld streekgeschiedenis of historie van gebouwen of andere leeropdrachten.
- * Bezoekers helpen bij hun vragen over familiegeschiedenis.
- * Behulpzaam zijn bij het samenstellen van boeken, zoals Old Twello en het Rabobankboek, en gegevens opzoeken voor bijvoorbeeld de informatieborden van de Lions.
- * (Foto)boeken samenstellen, die de OKV in eigen beheer uitgeeft.
- * Allerlei instanties en instellingen zoals gemeente, bouwmaatschappijen of de VVV medewerking verlenen bij bijvoorbeeld straatnaamgeving, inrichten van bouwplannen of uitzetten van fiets- en wandelroutes.
- * Kadastrale atlas.
- * Archieven van verenigingen verwerven en opschonen zodat ze 'bewaarklaar' in het archief kunnen.
- * Beheer van de streekgebonden bibliotheek: op dit moment bijna 1000 boeken!
- * Verzamelen en bewaren van landkaarten.
- * Inventarisatie van graven op de gemeentelijke begraafplaatsen.
- * Uittypen van oude geschriften zoals protocollen van bezwaar en verpondingskohiers zodat die gemakkelijk te raadplegen worden.
- * Beheer van een uitgebreide oorlogsdocumentatie van de gemeente Voorst.
- * Uitgave van het verenigingsblad De Kroniek, vier keer per jaar.

Dit is slechts een deel van de werkzaamheden. Ieder lid van de werkgroep doet waar hij of zij belangstelling voor heeft of waar hij of zij goed in is. Het zoeken, maar vooral het vinden van het gezochte is leuk werk, of dat een foto van opa of een detail in de voorgevel van een boerderij is maakt niet uit. Het nadeel is: als je iets vindt wil je steeds meer weten. Van tijd tot tijd krijgt de OKV dozen met papieren, kranten, fotoalbums of oude tijdschriften na overlijden van een familielid. Deze zaken worden uitgezocht; als er iets bij zit wat

past binnen de OKV-collectie dan wordt het bewaard.

Van een clubje historieliefhebbers en belangstellenden is de Oudheidkundige Kring dus in die dertig jaar uitgegroeid tot een breed dienstverlenend bedrijf.

Wie belangstelling heeft om ook als werkgroep lid mee te komen helpen kan op dinsdag of woensdag komen kijken aan de Stationsstraat 59a; graag eerst even een telefonische afspraak maken: (0571) 27 70 90.

Op De Adelaar verzorgde de Oudheidkundige Kring in samenwerking met de VVV Gemeente Voorst ter gelegenheid van Open Monumentendag een lezing met fotoexpositie.

HET SPOOK VAN DE KEIZERSHOF

Tijdens de excursie naar Voorst op 23 mei 1992 vertelde de leider, de heer H.J. ten Hove, het verhaal van het spook van de boerderij "De Keizershof" in Voorst. In mijn collectie trof ik een gedicht aan over de geschiedenis van dat spook. In aansluiting op de prachtige excursie leek het mij aardig U hierbij het gedicht aan te bieden.

H.J. Beekman, Voorst.

De Keizershof te Voorst. Coll. Oudh. Kring Voorst.

Het spook van de Keizershof.

De Keizershof, een boerderij bij Voorst, had last van spoken: er rammelde iets in de haard wanneer die was ontstoken. Eerst lette men er niet zo op men dacht: het zal wel slijten; maar 't spook begon het brandend hout de kamer in te smijten. Nu was 't genoeg. Men liet terstond een duivelbanner komen;

hoort wat die ter verwijdering van 't spook heeft ondernomen. Hij liet een flinke lading zand vlak voor de haardplaat leggen en ging vervolgens uit een boek wat duist're spreuken zeggen. Tenslotte sloeg hij 't boek weer dicht; er volgden wat gebaren, en naar zijn zeggen was het spook thans in het zand gevaren.

"kronijck.,

7

Dat zand bleek met het spook erin ontzettend veel te wegen; men heeft het slechts met moeit' en pijn, weer op de kar gekregen. Ook bleek het paard niet sterk genoeg om deze last te trekken: zelfs met z'n vieren ging het krap. 't Gewicht was indrukwekkend. De lading zand werd naar een kolk vlak buiten Voorst gereden; daar werd het van de kar ge-

schept, de kolk in, naar beneden. De duivelbanner nam daarop een vingerhoed, een kleine, en liet die met een grote boog ook in de kolk verdwijnen. Hij sprak: "Met deze vingerhoed als schep, mag 't spook proberen om al het zand weer uit de kolk op 't weiland uit te keren. Pas als 't spook gelukt is om de kolk weer leeg te scheppen, dan is het vrij om zich weer terug naar Keizershof te repen."

uit *Kroniek nr. 1, 14e jaargang*

Hullepe

Open een oavond neet zo late,
Kump Gait lopende noar huus,
Dech an lekkere warme koffie,
En de vooten op 't fornuus.

Moar dan zöt inens een kerel
Dee zich vasholt an en hekk
Gait dech: zol e dronken wézen
't liekt um wel een betjen gek.

Noe is Gait neet gauw echt bange
Stapt dan ok keersrecht veuruut,
Moar as he de kerel goed zöt,
Dech-e: Wat zöt dee dur uut.

't Linker oge zit stief dichte,
En twee tand uut de mond,
Trekt wat met zien rechterbeen en
Kreunt en is echt neet gezond.

Gait krig met de kerel te doonne,
Haalt een zakdoek uut de zak,
Véégt de man doarmet schone,
Stelt um wat op zien gemak.

"Zeg mien toch woar ie wel woont dan
breng ik oe noar huus toe man".
"As toe bleeft neet" steunt de kerel,
"Want doar kom ik net vandan".

'Kroniek'

VRYHEID, GELYKHEID, BROEDERSCHAP.

Mede-Burgers!

A izoo aan de Landschap, van verschillende zyden, bericht is, dat diverse onrustige Geesten niet ophouden de gemoederen der goede Ingezetenen, op allerlei wyzen, te ontruften, en wantrouwen ontrent het tegenwoordig bestuur inteboezemen, om, zoo doende, verwarringen en desordres te verwekken; Zoo zyn Wy door de Landschap, by speciële Resolutie in dato 17 April jongstleden, geautorizeerd, UL. aan te schryven en te gelasten, met de nauwkeurigste oplettendheid gade te slaan en een waakend oog te houden op de Hoofden en Aanhangers der oude constitutie, ten einde worde voorgekomen, dat door dezelve geene onderneemingen tegen de thands plaats hebbende orde van zaaken worden in 't werk gesteld, of eenige desordres, in UL. aanbevolen District, aangerigt;

Met gezinne, dat, inval hier van iets ter Uwer kennis mogte komen, tegen de schuldigen onmiddelyk, en zonder eenige conniventie, volgens Lands Placaten, te doen procederen.

En, hier toe Ons verlatende, bevelen Wy UL. in Gods bescherming. Geschreven te Arnhem den 8 May 1795. Het eerste Jaar der Bataafsche Vryheid.

Heil en Broederschap.

UL. goede Vrienden,

Het Provinciaal Collegie van
Politie, Finantie, en algemeen
Welzyn in Gelderland.

Ter Ordonn. van Hetzelve.

Herm. Heer. Witvliet

uit Kroniek nr. 4, 18^e jaargang